

Linn Nordvall

Inför utvidgning av Kistinge industri

Halland, Halmstads kommun, Snöstorps socken, Fyllinge 20:393 m fl.

Arkeologisk utredning utförd 2016

Hallands Kulturhistoriska museum, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2016.

Arkeologisk utredning 2016.

Omslagsfoto: Ett sökschakt inom objekt 2. Mot syd. (fotonr. 2016-77-02). Foto: Linn Nordvall.

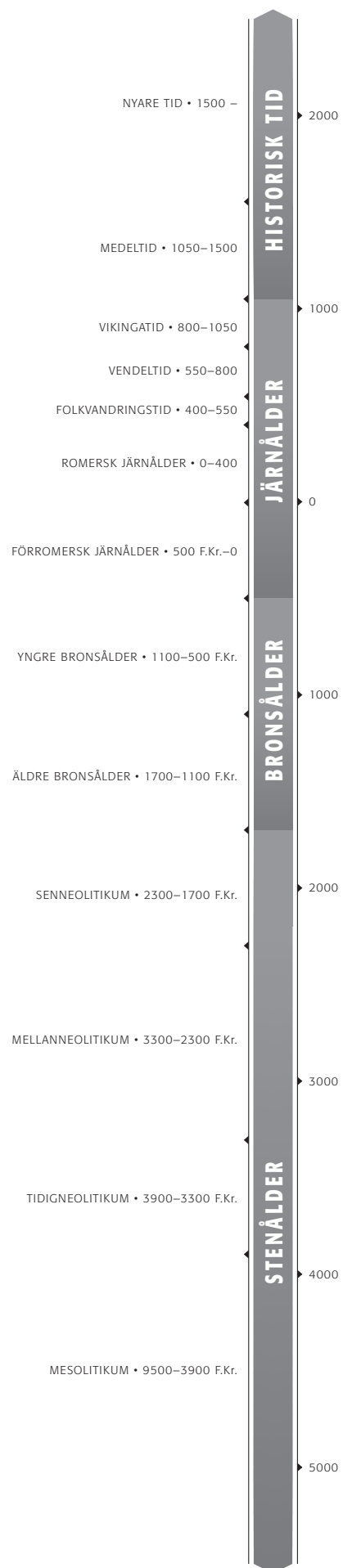
Layout: A. Andersson.

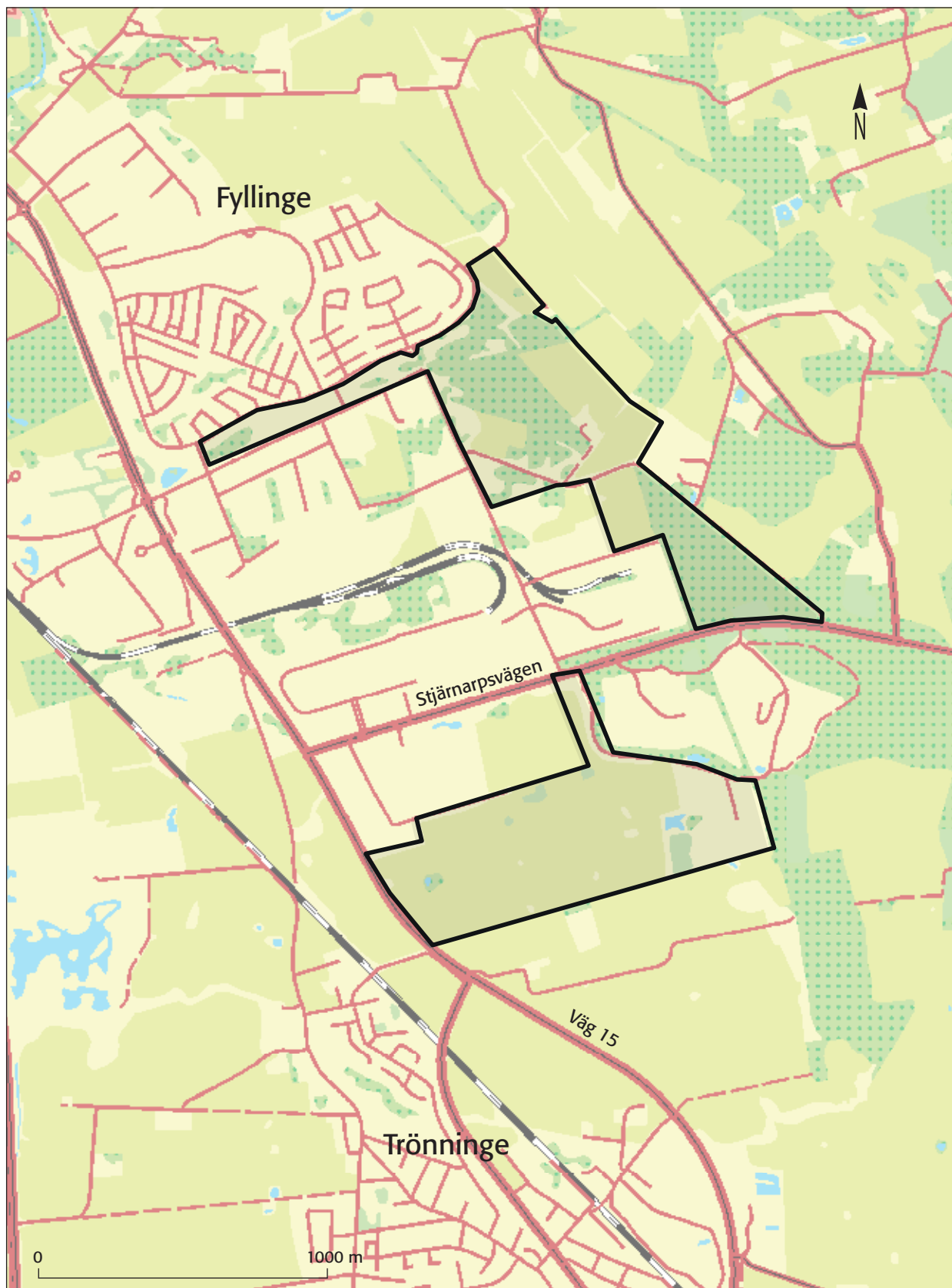
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Ärende nr ms2006/02316.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Bakgrund	5
Topografi och fornlämningsmiljö.....	5
Syfte och metod	8
Utredningsresultat.....	8
Södra delområdet	8
Norra delområdet.....	14
Skogspartierna.....	16
Tolknings- och åtgärdsförslag	19
Referenser	20
Tekniska och administrativa uppgifter	21

Figur 1. Utredningsområdena markerad med svart kontur. Skala 1:20 000.

SAMMANFATTNING

Med anledning av att Halmstad kommun planerar en utvidgning av Kistinge industriområde, Fyllinge 20:393, har personal från Kulturmiljö Halland utfört en arkeologisk utredning inom det sammanlagt cirka 123 hektar stora planområdet. Planområdet utgörs idag av skogsmark och åkermark.

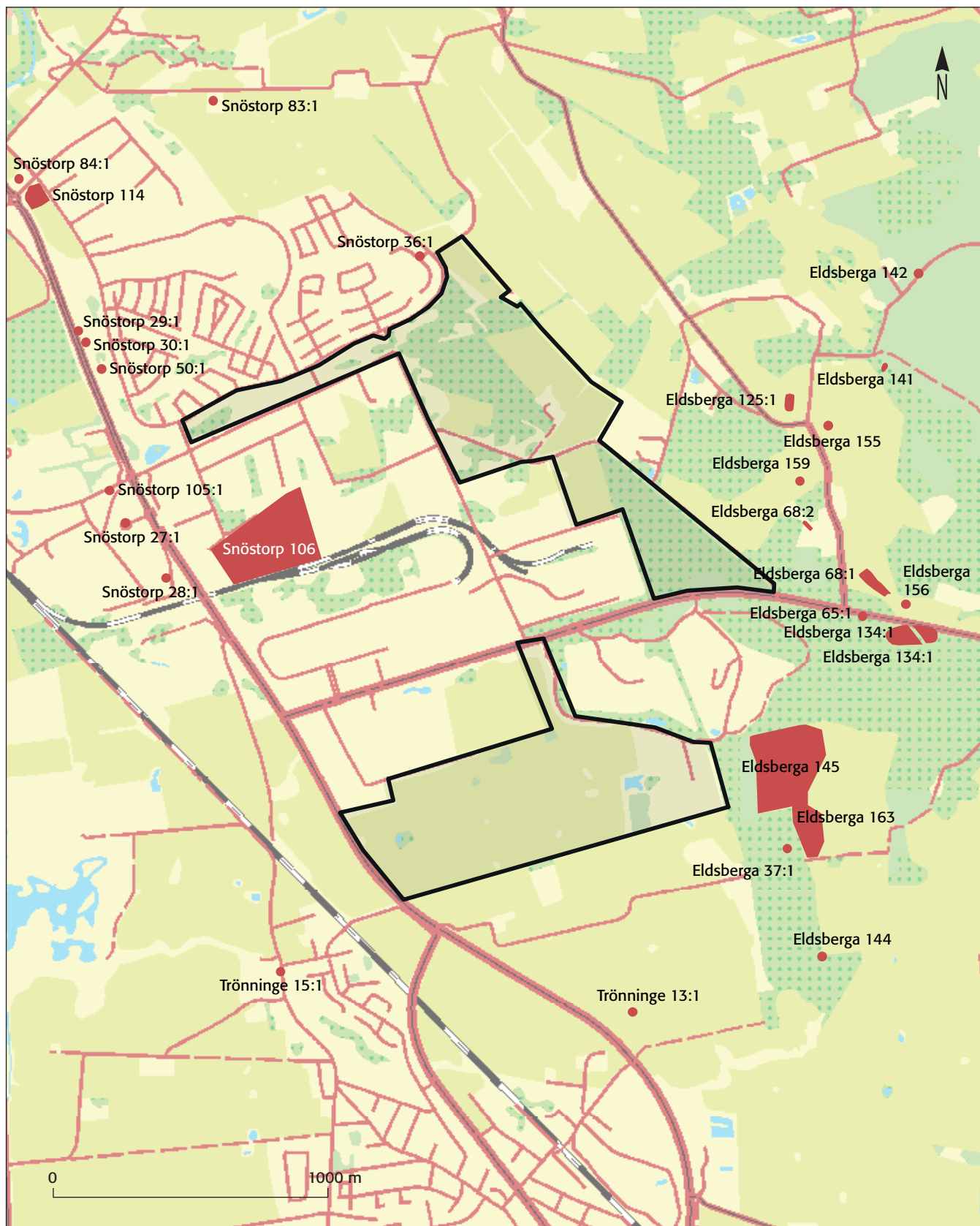
Utredningen har resulterat i fyra fornlämningar i form av tre boplatzlämningar (objekt 1, 2 och 4) av förhistorisk karaktär samt en hålväg (objekt 3). Härutöver har fyra övriga kulturhistoriska lämningar registrerats i form av sockengränsen mellan Snöstorp- och Eldsberga socken, vilken är markerad med en dubbel stengärdesgård (objekt 5) och en eventuell gropavall (objekt 6), en dubbel stengärdesgård mellan Kistinge- och Fyllinge by (objekt 7) samt en gropavall (objekt 8).

BAKGRUND

Med anledning av att Halmstad kommun planerar en utvidgning av Kistinge industriområde, Fyllinge 20:393, har personal från Kulturmiljö Halland utfört en arkeologisk utredning inom det sammanlagt cirka 123 hektar stora planområdet. Planområdet var ursprungligen cirka 192 hektar men kom att justeras av Halmstad kommun till nämnda omfattning. Planområdet utgörs idag av skogsmark och åkermark. Den arkeologiska utredningen utfördes under oktober och november månad 2016.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

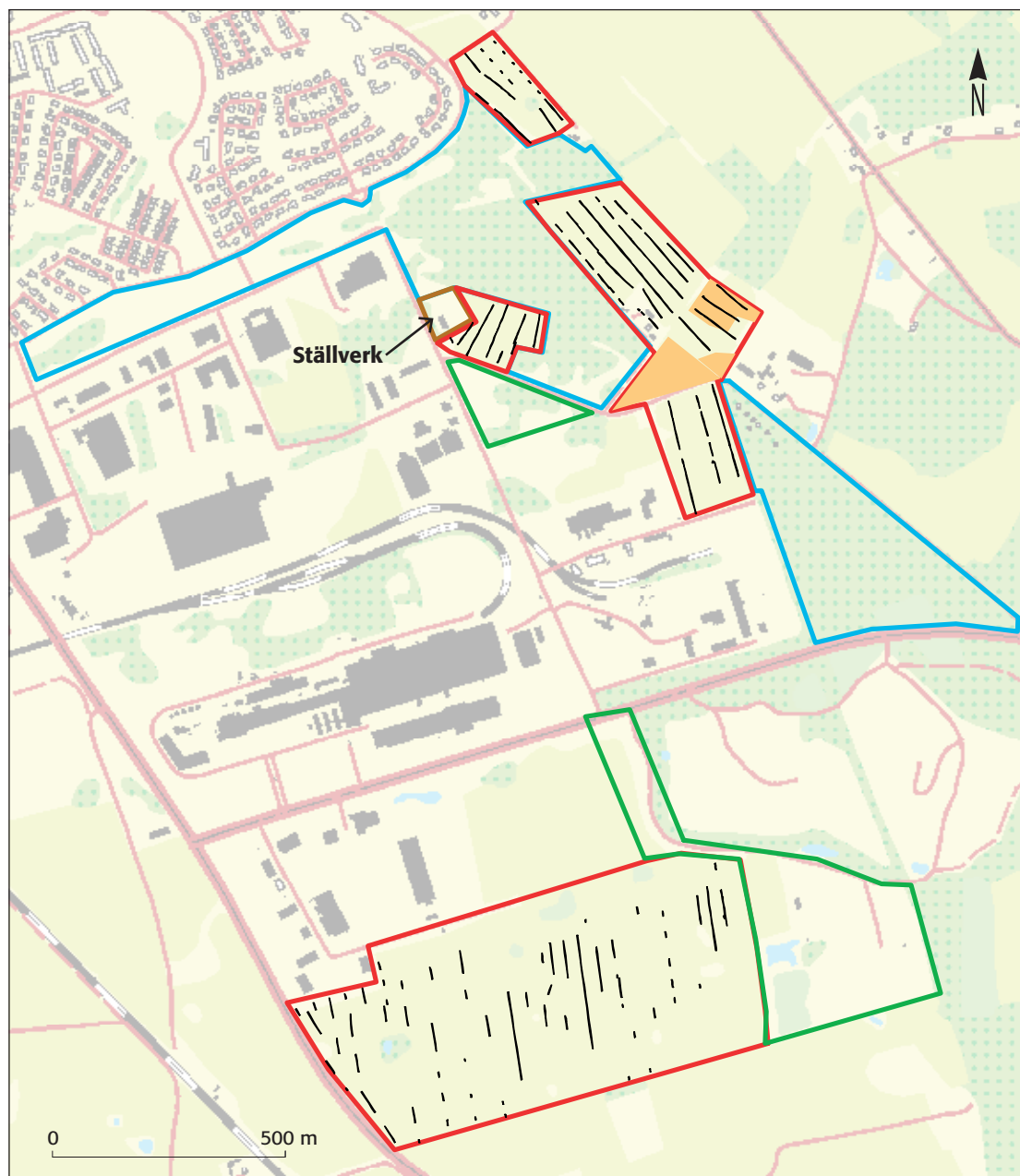
Planområdet innefattar både skogsmark och åkermark (fig. 1) och är beläget i brytzone mellan svallad morän, grus utsvallat ur morän, silt och sand. Jordarten utgörs, enligt det geologiska kartbladet, av lera. Topografin utgörs av ett relativt flackt landskap med svaga åsbildningar inom åkerpartierna. Inom planområdet finns också mindre förhöjningar, vilka är som tydligast inom åkerytorna. Närområdet innehåller ett antal registrerade fornlämningar. Bland annat har två boplatser (RAÄ Eldsberga 145 och 163) från brons- och järnålder, med kontinuitet fram i tidig medeltid, undersökts direkt öster om det skogsparti som finns öster om utredningens södra del (Nordvall manus). Vid tillfället undersöktes även en stensättningsliknande lämning (RAÄ Eldsberga 37), kallad Brunerör, samt en stensättning (RAÄ Eldsberga 144) strax öst och sydöst om utredningsområdet. Monumenten kan sannolikt dateras till förromersk järnålder. Strax norr om planområdet finner vi också platsen för den undersökta boplatzen RAÄ 106 (Snöstorp socken) med lämningar från framförallt förromersk- och romersk järnålder. Här undersöktes bland annat en förromersk gård med ett över femtio meter långt hus samt järnframställningsugnar. Inom RAÄ 106 undersöktes också lämningar från mellersta mesolitikum, neolitikum, bronsålder, folkvandringstid och

Figur 2. Registrerade fornlämningar kring utredningsområdet. Skala 1:20 000.

vikingatid (Toreld & Wranning 2003). I närområdet finns också fossil åkermark (RAÄ Eldsberga 134), förhistoriska boplatzlämningar med fossil åkermark (RAÄ Eldsberga 68) samt en skvaltkvarn (RAÄ Eldsberga 141). Gravar, såsom stensättningar och gravhögar påträffas också i närområdet (exempelvis RAÄ Snöstorp 36).

Även medeltida lämningar finns belagda i närområdet. På Fylleåns östra åstrand undersöktes i mitten av 1990-talet en fiskeanläggning, vilken varit i bruk under medeltidens senare del och tidig nyare tid och som vid undersökningstillfället var övertäckt av flygsand

Figur 3. Utredningsområdet med samtliga sökschakt (svart), den asfalterade ytan (grå) och de avbanade ytorna (orange) markerade. Här visas även skogsmarken (blå) som har inventerats, skogspartier som har bedömts som skadade av senare tids exploateringar (orange) samt komposteringsanläggningen och industrimark (grön) och ett ställverk (brun) som har utgått. Skala 1:15 000.

(Rosén 1996). Under historisk tid fanns här Kistinge by, vilken är relativt okänd på grund av avsaknaden av historiskt kartmaterial. Det äldsta kartmaterial som finns att tillgå är en laga skifteskarta från 1908 (Snöstorps socken, Akt 161). Kartmaterialet visar att ett flertal gårdar har legat direkt väst om Väg 15 inom utredningsområdets sydvästra del. Vid tiden för kartans tillblivelse hade bönderna sedan länge avhysts och Kistinge gård anlagts. Kistinge gård, vilken var en plattgård till Sperlingsholm, revs på 1970-talet och gav plats åt Pilkingtons fabrik (en bra sammanställning kring detta finns i Toreld & Wranning 2003).

SYFTE OCH METOD

Utredningen av planområdet har skett i syfte att klargöra områdets fornlämningsbild samt att beskriva den så långt det är möjligt. Den direkta närheten till Kistinge by och de historiska gårdarna, sammantaget med fornlämningsbilden i närområdet, gör det troligt att idag okända fornlämningar kan döljas under mark. Tidigare insatser i det omedelbara närområdet har påvisat förhistorisk närvaro även på lerjordar, vilket föranleder en insats även om jordmänen anses ofördelaktig för förhistoriska aktiviteter. Utredningsområdet utgör ett cirka 120 hektar stort område. Av dessa utgör cirka 40 hektar skogsmark, cirka 60 hektar åkermark och 20 hektar utgörs av mark med redan etablerad verksamhet i form av ett ställverk, en komposteringsanläggning och industrier. Här tillkom även cirka 2,5 hektar som vid utredningens start hade asfalterats respektive banats av i väntan på asfaltering.

Metodiken som valts för skogsmarken och åkermarken har varit inventering respektive sökschaktning. Schaktning har utförts av en bandgående grävmaskin försedd med en 1, 8 meter bred släntskopa. Sammanlagt 5 530 löpmeter schakt har öppnats inom planområdets åkermark. Söschakten har dragits inom topografiskt och geologiskt motiverade områden.

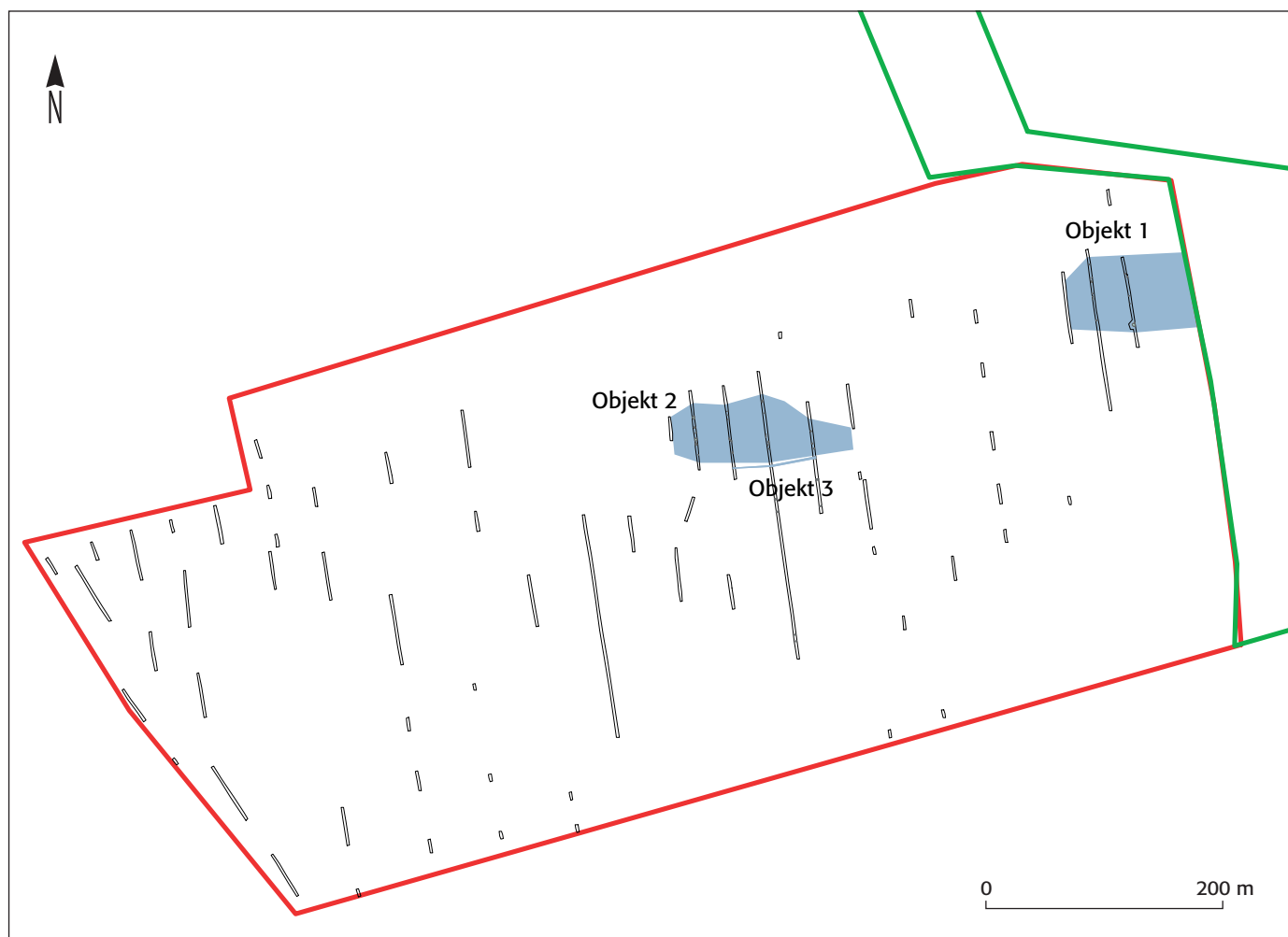
Samtliga sökschakt samt påträffade anläggningar har mätts in med RTK. Samtliga inmätningar har bearbetats i Intrasis, projektnamn *Snöstorp2016201*.

UTREDNINGSRISULTAT

Södra delområdet

Utifrån de 2 235 löpmeter sökschakt som har dragits inom det södra delområdet (se fig. 3) har två boplatzlämningar samt en hålväg identifierats (fig. 4). Områdets geologi består till allra största del av lera. Flertalet mörghelhålor finns inom delområdet och på flertalet platser var geologin så sank att det inte ens var möjligt att bruka jorden. Inom dessa områden har det ej dragits några schakt. Två mindre höjder inom den centrala och den östra delen av det södra planområdet dölde dock en sandig och grusig alv. Inom dessa två områden påträffades anläggningar av förhistorisk karaktär.

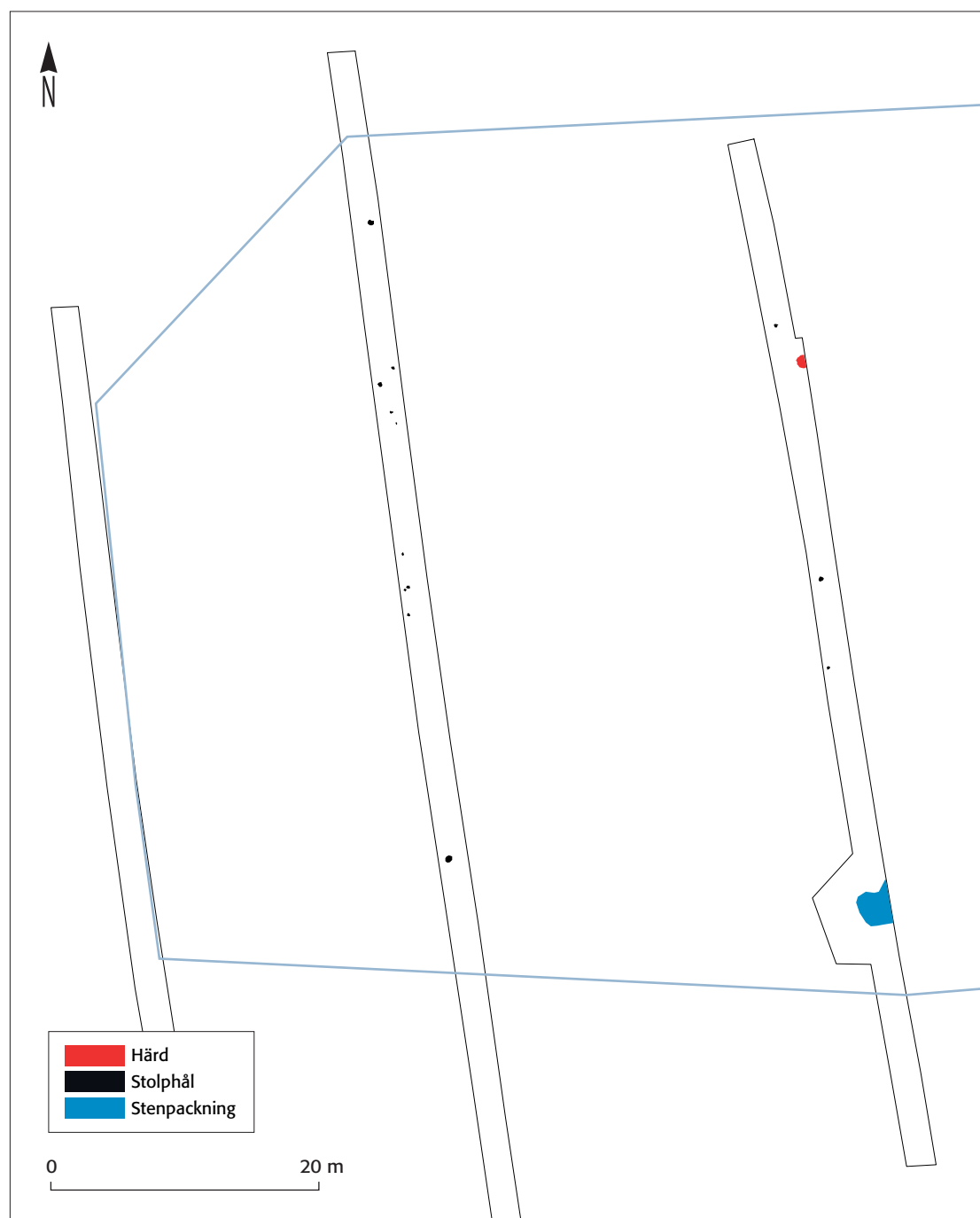
I öster, mot Kuskatorpets komposteringsanläggning, påträffades ett cirka 6 000 m² stort område (objekt 1) med relativt urlakade och spritt liggande stolphål (13 stycken), en härd och en stenpackning. Stenpackningen mätte cirka 2,5 meter i diameter och består av cirka

Figur 4: Två områden (objekt 1 och 2) med anläggningar av förhistorisk karaktär samt en hålväg (objekt 3) har påträffats inom det södra delområdet. Skala 1:6000.
 (fotonr. 2016-77-05). Fotot visar objekt 1 och den svaga höjd anläggningarna påträffades inom. I bakgrunden ses Kuskatorpets komposteringsanläggning. Taget mot sydväst.
 (fotonr. 2016-77-01). Fotot visar den svaga höjd som objekt 2 är belägen på. Taget mot sydväst.
 Samtliga foton: Linn Nordvall.

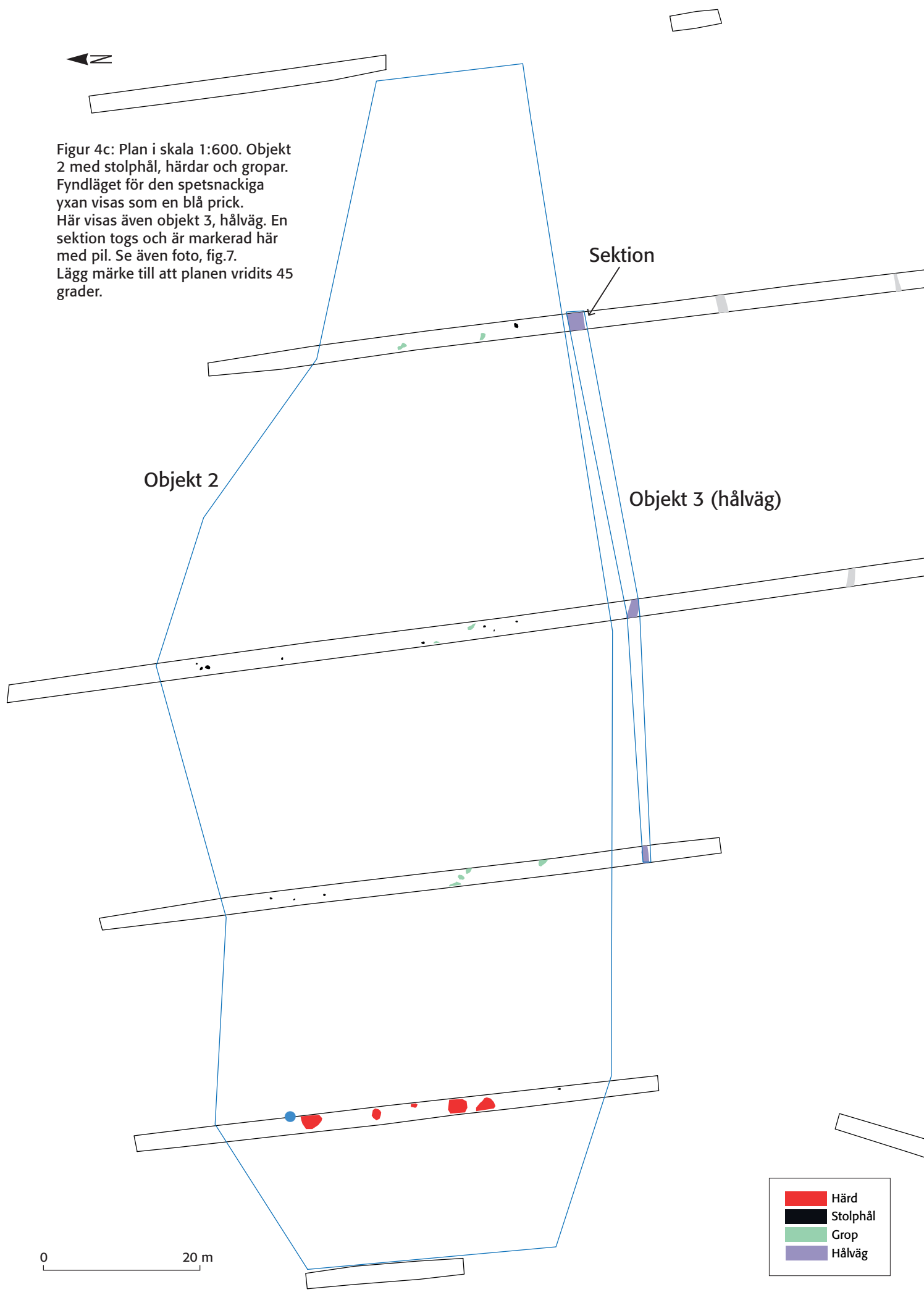
0,1 – 0,2 meter i diameter stora stenar, vilka föreföll vara lagda i ett skift (okulärt). Anläggningen påträffades i boplatsens södra del och kan eventuellt utgöra en grav (fig. 5). Boplat-sen är belägen på en mindre höjdsträckning i östvästlig riktning. Geologin består av grusig sand med enstaka större stenar och järnutfällningar under ett cirka 0,3 meter tjockt täcke av matjord. Inom objekt 1:s södra del består geologin av lera.

Centralt inom det södra delområdet påträffades, inom ett cirka 6 600 m² stort område (objekt 2), urlakade och spritt liggande anläggningar av förhistorisk karaktär. Totalt iden-

Figur 4b: Objekt 1 med stolphål, härd och stenpackning. Skala 1:500.

Figur 4c: Plan i skala 1:600. Objekt 2 med stolphål, härdar och gropar. Fyndläget för den spetsnackiga yxan visas som en blå prick. Här visas även objekt 3, hålväg. En sektion togs och är markerad här med pil. Se även foto, fig.7. Lägg märke till att planen vridits 45 grader.

Figur 5: Stenpackningen inom objekt 1. Taget mot syd. (fotonr. 2016-77-06). Foto: Linn Nordvall.

tifierades 27 anläggningar utgörandes stolphål (14 stycken), gropar (8 stycken) och härdar (5 stycken). I det västligaste schaktet påträffades tre mycket stora härdar, alternativt kokgropar. De tre anläggningarna uppvisade inte några stora mängder kol men en stor mängd knytnävsstora stenar. I ytan på tre av de påträffade groparna (en i vardera schakt, centralt inom boplatsen) påträffades vardera ett flintavslag (ej intagna). Här påträffades även ett fragment av en mellanneolitisk spetsnackig flintyxa liggandes på markytan (fnr 1) (fig. 6). I likhet med föregående boplats är även objekt 2 belägen på en mindre höjdsträckning i östvästlig riktning. Geologin inom höjden är varierad med sand, grusig sand och inslag av större sten. Här finns även ett stråk med grov morän, enstaka sjok med lera och enstaka järnutfällningar. Tjockleken på matjorden uppgår till 0,3 meter.

Direkt söder om objekt 2 påträffades diken/rännor tvärs över schakten (se fig. 4). Fyllningen i diken/rännorna var något torvig. En av dessa snittades och visade sig utgöra två separata rännor och tolkas därav utgöra en hålväg (fig. 7). Sannolikt utgör övriga rännor fortsättningen på denna hålväg. Hålvägen benämns härafter som objekt 3.

Figur 6: Spetsnackig flintyxa påträffad inom objekt 2. (fotonr. 2016-77-14) Foto: Anders Andersson.
Härdar i det västligaste schaktet inom objekt 2. Taget mot norr. (fotonr. 2016-77-07).
Foto: Linn Nordvall.

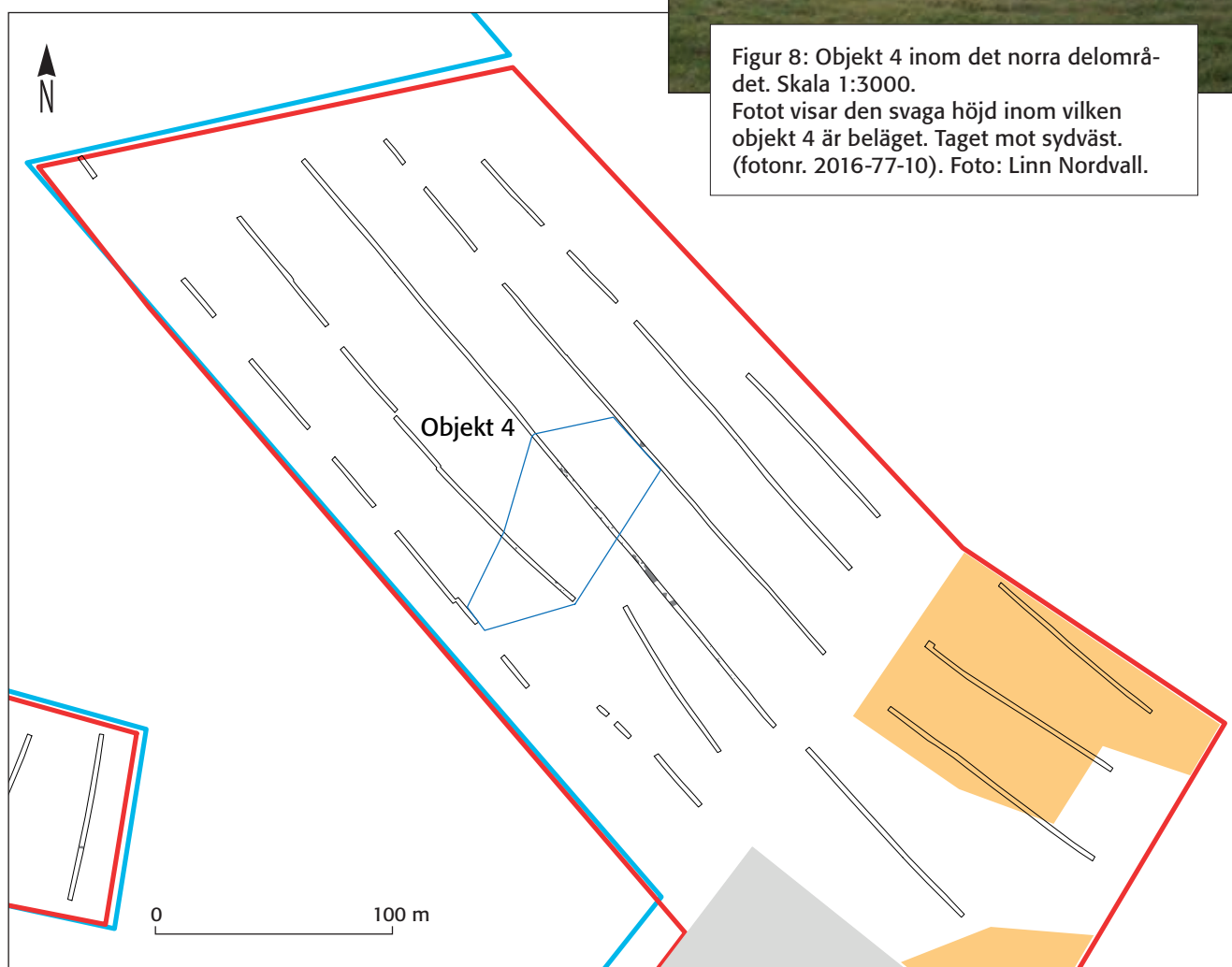
Figur 7: Hålvägen (objekt 3) i sektion. Taget mot öst. (fotonr. 2016-77-03). Foto: Linn Nordvall.

Norra delområdet

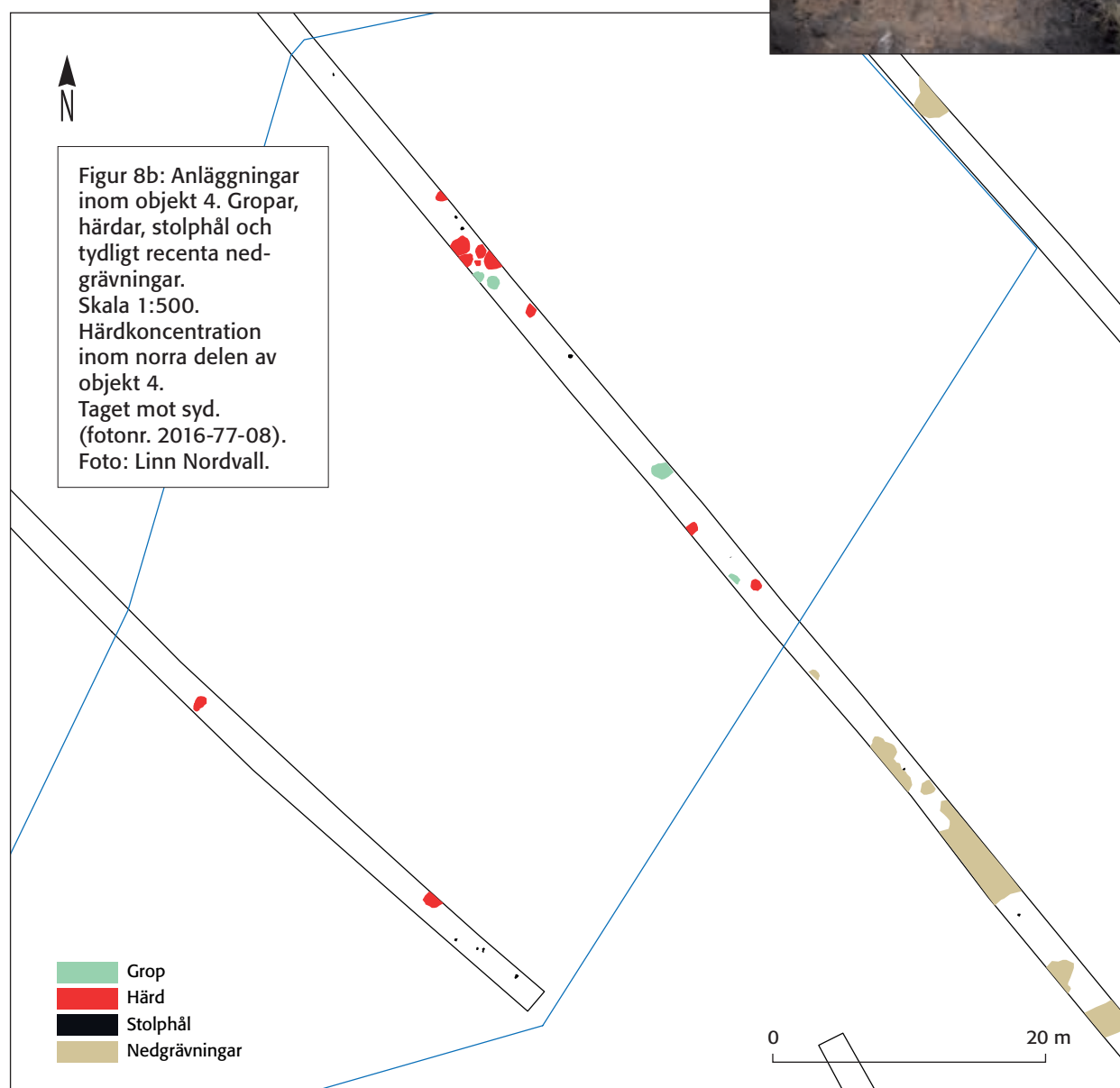
Sammanlagt 3 295 löpmeter schakt drogs inom det norra utredningsområdet (se fig. 3). Ett markavsnitt var ej möjligt att utreda då ytan var nyligen asfalterad. Intill nämnda yta fanns ytterligare ett stycke som i sin tur var schaktat ner till alv och bevuxet med allehanda gräs och mållor. Den yta som var schaktad ner till alv har utretts och den föreföll inte vara så skadad att eventuella spår från äldre tider skulle ha utplånats. Inom ett cirka 4 000 m² stort område, centralt beläget inom det norra delområdet, påträffades, på norrsidan av en ås i nordnordostlig-sydsydvästlig riktning, ett flertal relativt humösa anläggningar av förhistorisk karaktär (fig. 8). Anläggningarna utgörs av stolphål (10 stycken), härdar (11 stycken) och gropar (4 stycken). Området med anläggningar (hädanefter benämnt objekt 4) påträffades intill

Figur 8: Objekt 4 inom det norra delområdet. Skala 1:3000. Fotot visar den svaga höjd inom vilken objekt 4 är beläget. Taget mot sydväst. (fotonr. 2016-77-10). Foto: Linn Nordvall.

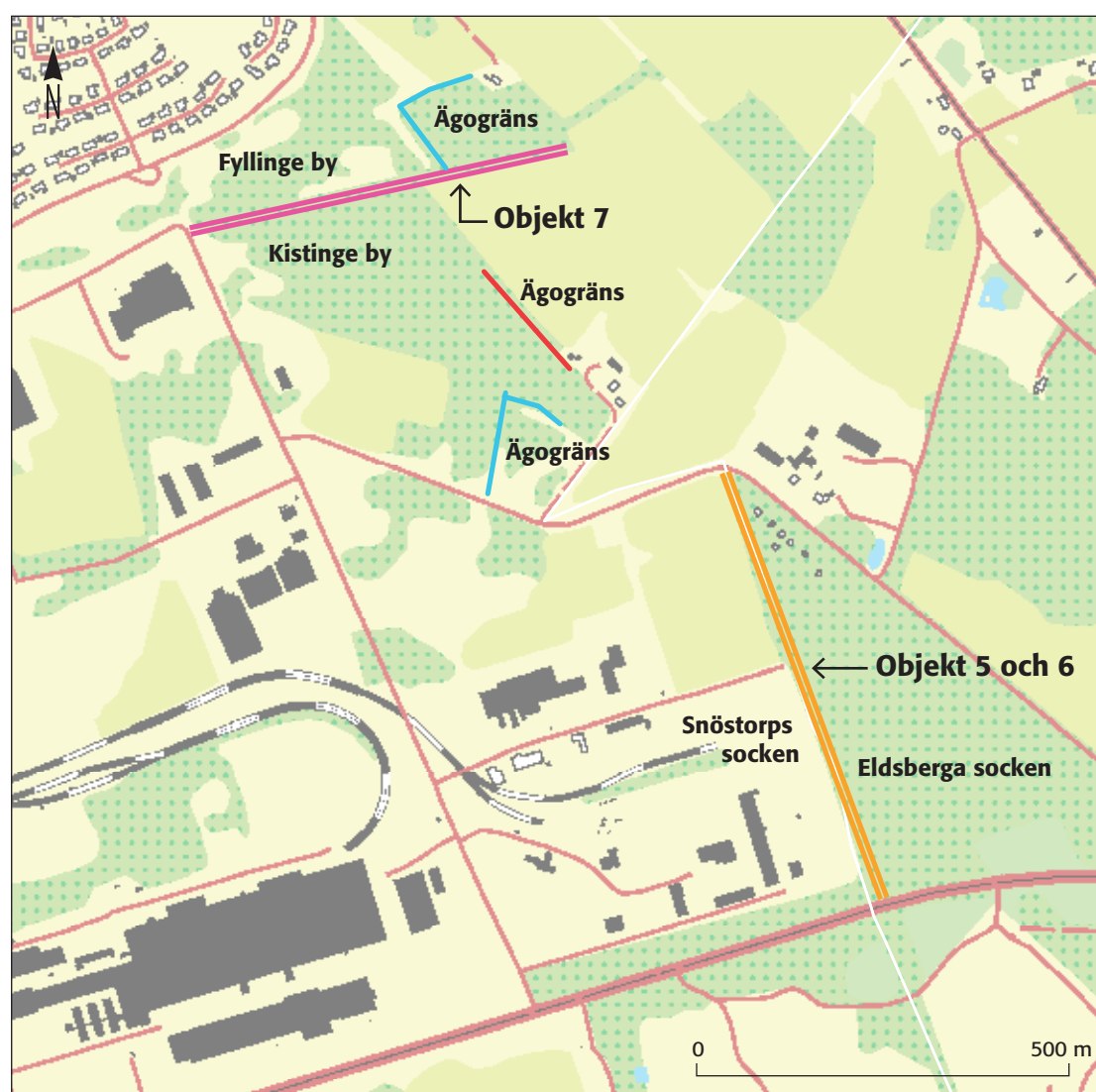

en övergiven gårdstomt. Strax söder om nämnda område påträffades även ett stort antal nedgrävningar av recent karaktär, vilka sannolikt kan härledas till aktiviteter från gårdens brukningstid. Den underliggande alven utgörs, i området med anläggningar av förhistorisk karaktär, av grus med enstaka järnutfällningar och större stenar. Matjordstäcket uppgår till cirka 0,2 – 0,25 meter. Övriga ytor inom det norra utredningsområdet har en alv bestående av lera, silt och/eller grus med enstaka järnutfällningar.

Skogspartierna

Inventeringen av skogspartierna har resulterat i lämningar från historisk tid, i form av ägo-, by- och sockengränsar (fig. 9). Här märks framförallt sockengränsen mellan Eldsberga och Snöstorps socknar, vilken är markerad med en dubbel stengärdesgård (objekt 5) och ett dike (objekt 6). Diket har sannolikt grävts om i modern tid för att fungera som dränering då den är mycket djup och har förhållandevis raka kanter (fig. 10). Vidare återfinns gränsen mellan Kistinge- och Fyllinge by i det norra skogspartiet (se fig. 9). Gränsen är markerad med en dubbel stengärdesgård (objekt 7) (fig. 11). Bygränsen finns markerad på laga skifteskartan över Fyllinge 1836. I Kistinge skedde laga skifte så sent som 1908 och då ser vi även sockengränsen mellan Snöstorp- och Eldsberga socken på kartutsnittet. Socken- gränsen mellan Snöstorp- och Eldsberga socken löper vidare längs vägen västerut och se-

Figur 9: Ägo-, by- och sockengränsar som fortfarande är markerade fysiskt i landskapet. Gränsen mellan Kistinge och Fyllinge är markerad i lila, gränsen mellan Assarp och Kistinge är markerad i rött, gränsen mellan Snöstorp- och Eldsberga socken är markerad i orange samt mindre ägogränsar är markerade i blått. Skala 1:10 000.

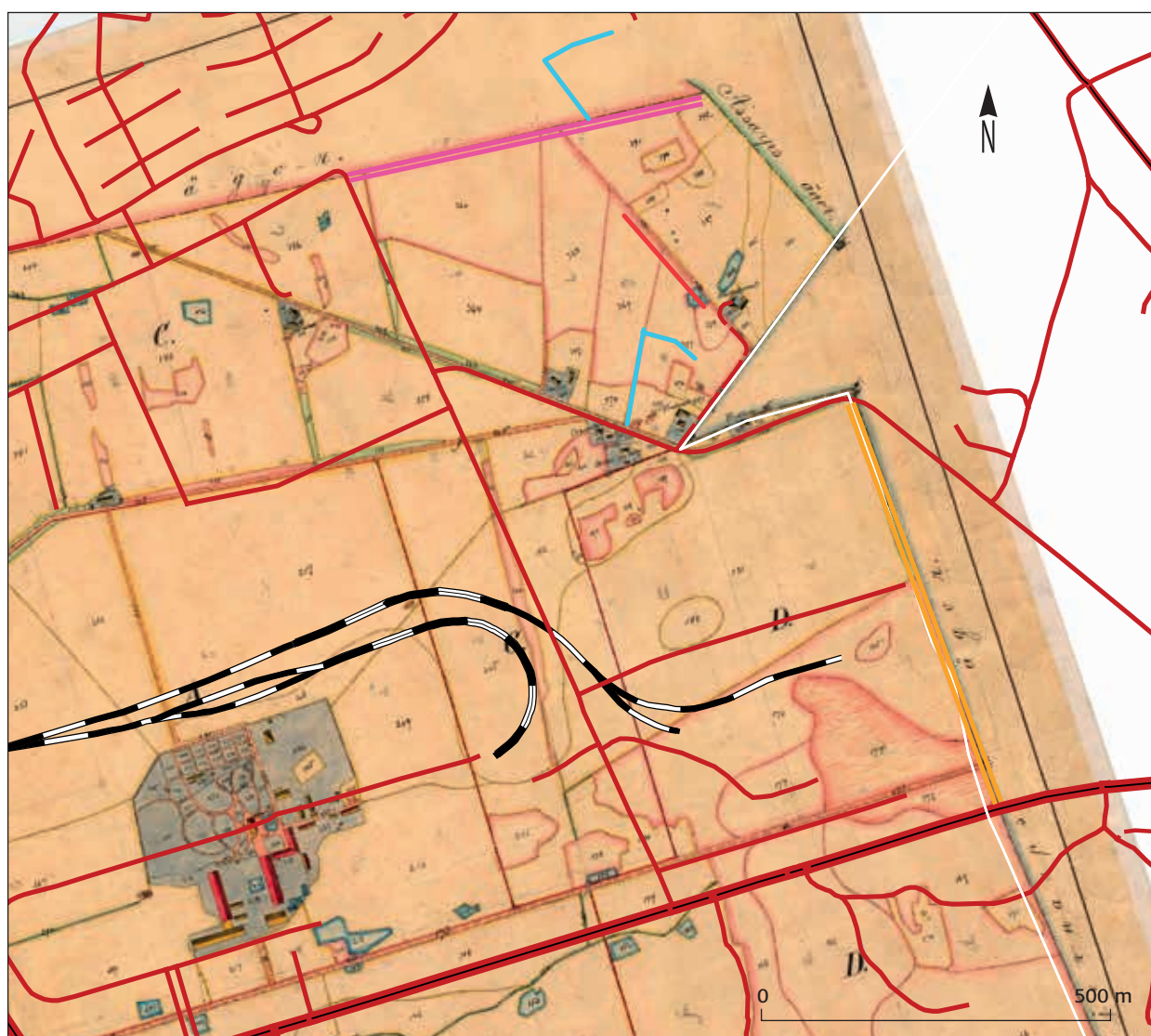
Figur 10: Fotot visar sockengränsen mellan Snöstorp- och Eldsberga socken som är markerad med en gropavall och en dubbel stengärdesgård. Stengärdesgårdarna kan anas bakom de stora träden till höger i bild. Taget mot väst. (fotonr. 2016-77-11). Foto: Linn Nordvall.

Figur 11: Gränsen mellan Kistinge- och Fyllinge by är än idag markerad med en dubbel stengärdesgård. Taget mot nordost. (fotonr. 2016-77-12). Foto: Linn Nordvall.

dan mot nordöst genom planområdet. Här är den också markerad med en stengärdesgård i dess norra del (fig. 12).

Vidare kan tre stycken mindre stengärdesgårdar nämnas, vilka påträffades i inventeringsområdets nordöstra del och i den södra delen inom inventeringsområdets södra del. Den norra stengärdesgården löper från bygränsen och mot nordost så att den omsluter det mindre skogsparti som är beläget här. Gränsen återfinns som tidigast på det ekonomiska kartbladet från mitten av 1900-talet. Stengärdesgården gav ett ålderdomligt uttryck och var delvis raserad och överväxt. Utifrån kartmaterialet torde den dock inte vara av äldre datum. Den, i det närmaste, nordsydlig riktning löpande stengärdesgården i syd återfinns på laga skifteskartan från 1908 över Kistinge (se fig. 12). Gränsen på kartan sträcker sig längre än den fysiska gränsen i landskapet. Från nämnda gärdesgård löper en mindre och delvis raserad stengärdesgård mot sydost. Stengärdesgården återfinns som gräns tidigast på

Figur 12: Historiska kartor över gränserna som nämns i texten. Här, laga skifteskartan över Kistinge (1908). Skala 1:10 000.

Figur 13: Gropavall mellan skogsparti och åkermark mellan sockengränsen och bygränsen. Mot norr. (fotonr. 2016-77-13). Foto: Linn Nordvall.

det ekonomiska kartbladet, i likhet med den tidigare nämnda raserade gärdesgården i norr.

Slutligen kan en ägo gräns nämnas, vilken än idag är markerad av en gropavall strax norr om nyss nämnda stengärdesgårdar (objekt 8) (fig. 13). Gränsen finns markerad på laga skifteskartan över Fyllinge 1836 (se fig. 12).

Två mindre områden har inte inventerats då de bedömdes allt för skadade av senare tiders exploateringar (se fig. 3).

TOLKNINGS- OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Totalt fyra fornlämningar (objekt 1 – 4, se nedan) har identifierats inom det cirka 123 hektar stora utredningsområdet. Härtill påträffades fyra stycken övriga kulturhistoriska lämningar i form av en eventuell gropavall och en dubbel stengärdesgård som markerar gränsen mellan Eldsberga och Snöstorps socknar, en dubbel stengärdesgård som markerar gränsen mellan Fyllinge och Kistinge by samt en gropavall som markerar gränsen mellan Kistinge och Assarps ägor. De tre gränsmarkeringarnas ålder är okänd. Kulturmiljö Halland förordar att sockengränsen och bygränsen bevaras om så är förenligt med kommande exploate-

ringsplaner. Gränsmarkeringarna har en god bevarandegrad och utgör ett historiskt inslag i det nya landskap som växer fram i Kistinge. Dock förordar Kulturmiljö Halland en förundersökning av de tre gränserna i syfte att datera deras tillblivelse och dokumentera konstruktionerna inför en eventuell kommande exploatering.

De fyra fornlämningarna kan sammanfattas enligt följande: Objekt 1 (cirka 6 000 m²) och objekt 2 (cirka 6 600 m²) uppvisade anläggningar, i form av gropar, härdar och stolphål, med en stor urlakningsgrad och härrör sannolikt från förhistorisk tid. Härtill kan den spetsnackiga yxa som påträffades inom objekt 2, från mellan-neolitikum, tillfogas. Spetsnackiga yxor påträffas inte ofta vid exploateringsarkeologiska projekt, vilket ökar fornlämningens potential. Inom objekt 1 påträffades också en stenpackning som eventuellt kan utgöra en grav. Objekt 3 utgörs sannolikt av en hålväg. Det historiska kartmaterialet ger inte någon fingervisning om lämningens ålder, vilket kan innebära att det i området finns en äldre väg som övergetts redan innan kartornas tillkomst. Objekt 4 utgör en cirka 4 000 m² stor boplatslämning med stolphål, härdar och gropar som sannolikt härrör från förhistorisk tid. Kulturmiljö Halland förordar att samtliga bör förundersökas i syfte att närmare förstå deras karaktär, tidfästning och omfattning.

REFERENSER

Nordvall, L. Manus. Kistinge deponi. Arkeologisk undersökning 2015. Halland, Eldsberga socken, RAÄ 37, 144, 145 och 163.

Toreld, C. & Wranning, P. 2003. *Framgrävt förflutet från Fyllinge. Resultat från undersökningarna 2001-2002*. Halland, Snöstorps socken, Fyllinge 20:436. Arkeologiska rapporter från Landsantikvarien 2003:3. Stiftelsen Hallands Länsmuseer. Halmstad.

Kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv. 13-SNÖ-161. Laga skifte. 1908.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-2189-16

Eget dnr: 2016-201

Uppdragsgivare: Halmstad kommun, samhällsbyggnadskontoret

Utförandetid: 2016-10-10 – 2016-10-24, 2016-11-29

Personal: Lena Bjugger (inventering), Patrik Hallberg (fält, inventering) & Linn Nordvall (projektledare, fält, inventering)

Höjdsystem: RH 2000

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Undersökt yta: 5 530 löpmeter samt cirka 40 hektar inventerad skogsmark

Dokumentation: Samtliga schakt och anläggningar är inmätta digitalt inom ramen för Intrasis Version 2.0 (Snöstorp2016201). Allt arkivmaterial förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv, Halmstad. Inga ritningar har upprättats.

Bilddokumentation: Fotonummer: 2016-77-01–15.

Fynd: Ett flintföremål har tillvaratagits och har i väntan på fyndfördelning tilldelats accessionsnummer HM 28 946:1.

Datering: Förhistorisk tid, nyare tid.

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se